

*Спеціалізованій вченій раді ДФ 055.26.071
Державного торговельно- економічного університету
(02156, м. Київ, вул. Кіото, 19)*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Бондаренка Костянтина Сергійовича
на тему: «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»**

Актуальність теми та загальна характеристика роботи. Сучасний етап розвитку людства «інформаційне суспільство», характеризується формуванням великих об'ємів інформації, яке в умовах цифрової економіки отримало власну назву - big data. Зрештою big data, як явище створило окремий ринок компаній, які надають значний спектр послуг, пов'язаних з такою інформацією - це збереження, захист, обробка, візуалізація значних обсягів інформації. Внаслідок зазначених інформаційних трансформацій в умовах цифрової економіки з'являється важливий, майже рівноправний користувач big data підприємства – аудиторська фірма, результати діяльності якої становлять суспільний інтерес. Виконання аудиторських процедур вимагає отримання та опрацювання великих масивів даних не лише одного суб'єкта господарювання, а певної кількості клієнтів - замовників аудиту, що є у портфелі аудиторської фірми. Робота з великими масивами інформації не лише безпосередньо впливає на аудиторські процедури, а й змінює методологію digital-аудиту, що потребує подальших досліджень і обґрунтовує **актуальність** теми дисертації.

Наукова цінність роботи полягає у комплексному дослідженні теоретичних засад та удосконаленні методологічних положень аналізу big data в системі digital-аудиту компанії. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, є обґрунтованими, достовірними та логічними.

Дисертація характеризується теоретичною та практичною цінністю, логічно побудована, розділи та підрозділи взаємопов'язані. При розгляді кожного завдання дисертант аналізує існуючі наукові підходи, проводить їх критичну оцінку, висвітлює недостатньо досліджені аспекти, окреслює проблеми і пропонує шляхи їх розв'язку.

Обґрунтованість отриманих здобувачем результатів підтверджується значним обсягом опрацьованих матеріалів органів законодавчої і виконавчої влади, статистичних даних, їх критичним аналізом з наведеними конкретними висновками і рекомендаціями, застосуванням загальнонаукових та емпіричних методів пізнання явищ і процесів, а також обговоренням пропозицій в дискусійному порядку на 4 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах.

Вивчення змісту дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про те, що поставленої мети досягнуто, завдання виконано. Зміст дисертації та її оформлення відповідають встановленим вимогам.

Мета та завдання дисертаційної роботи. Дисертаційну роботу Бондаренко К.С. присвячено вирішенню актуального наукового та практичного завдання: обґрунтуванню теоретико - методологічних та організаційних засад, та розробленню практичних положень аналізу big data в системі digital-аудиту компанії. У дисертації здобувачем вирішено наступні завдання: досліджено місію, трансформаційні тренди та візію digital-аудиту компанії в умовах постійного зростання об'ємів інформації; встановлено ключові фактори виникнення digital-аудиту компаній; визначено основні засади аналізу big data для потреб digital-аудиту компанії; проаналізовано концептуальні проблеми розвитку digital-аудиту компаній в Україні; проведено компаративний аналіз АФЗ та digital-аудиту компанії та визначено їх детермінанти; досліджено методологічні засади проведення digital-аудиту на основі аналізу big data; визначено практичні напрями оптимізації використання та розподілу ресурсів для потреб digital-аудиту компанії; алгоритмізовано процес визначення доцільності проведення digital-аудиту

компанії; досліджено організаційні засади процесуального забезпечення аналізу big data в системі digital-аудиту компанії; узагальнено праксеологічні підходи щодо аналізу big data в системі digital-аудиту компанії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у обґрунтуванні теоретичних, методичних та організаційних положень аналізу big data в системі digital-аудиту. У ході дослідження Бондаренко К.С. було розроблено інноваційну концепцію аналізу big data в системі digital-аудиту компанії, сутність якої полягає в отриманні універсального, забезпеченого окремою digital-методологією. систематизованого інструментарію обробки великого масиву даних для потреб суб'єкта аудиторської діяльності, що збільшує кількість, якість та обґрунтованість аналітичних процедур, наслідком чого є підвищення якості та ефективності самого аудиту.

Удосконалено категоріально-понятійний апарат digital-аудиту шляхом введення до наукового обігу понять: «digital-аудит компанії», «система digital-аудиту компанії», «компанія-продуцент big data»; організаційний підхід до проведення кількісно-якісної аудиторської оцінки big data, який включає виокремлення додаткової категорії digital-спеціаліст, який аналізує big data зі сторони її сумісності із digital-інструментами аналізу big data, що сприяє оптимізації аналізу big data різними спеціалістами.

Набули подальшого розвитку система взаємодії digital-інструментів як складових системи digital-аудиту компанії, що, на відміну від існуючої взаємодії програмного забезпечення в аудиті фінансової звітності, передбачає використання набору digital-інструментів: аналізатор, візуалізатор, спеціалізоване програмне забезпечення аналізу big data; теоретико-підходи до визначення та розмежування інформаційно- підготовчих та аналітичних етапів аудиту фінансової звітності та digital-аудиту компанії, що, на відміну від загальноприйнятих підходів планування зазначених етапів проведення аудиторських процедур, передбачає суттєве скорочення повторюваного етапу звірки інформації та розширення аналітичного етапу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці

конкретних процедур digital-аудиту компаній-продуцентів big data. Розроблений алгоритм розрахунків в Alteryx напряду може використовуватись для розрахунку, як аудиторськими компаніями, так і компаніями-продуцентами big data для цілей бухгалтерського обліку та фінансового аналізу.

Практична спрямованість дисертаційної роботи К.С. Бондаренко підкріплена довідками про впровадження результатів у діяльність 9 компаній.

За результатами дослідження опубліковано 8 наукових праць, з них: 1 – колективна закордонна монографія, 4 – у наукових фахових виданнях України, 3 – у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають здобувачеві право публічного захисту дисертації.

Висновки і рекомендації, запропоновані в дисертаційній роботі, впроваджені в межах виконання науково-дослідних робіт Державного торговельно-економічного університету: «Антикорупційний аудит підприємств критичної інфраструктури та суспільного значення» (номер державної реєстрації 0123U101987); «Digital-аудит фінансової звітності компаній-продуцентів big data» (номер державної реєстрації 0120U105471).

Відповідність дисертації профілю вченої ради. За змістом дисертаційна робота Бондаренка Костянтина Сергійовича на тему «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, повністю відповідає спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Аналіз змісту дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, висновків та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінки, з них 148 сторінок – основний текст (6,9 друкованих аркушів), 20 таблиць, 11 рисунків, 8 додатків, списку використаних джерел із 126 найменувань.

У вступі наведені дані щодо актуальності дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, висвітлені мета та завдання дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх практична значимість, відомості щодо апробації результатів дисертації та публікації.

В першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади аналізу big data в системі digital-аудиту компанії» розглянуто місію та світові трансформаційні тренди digital-аудиту компаній, визначено аналіз big data як імператив digital-аудиту компанії, досліджено концептуальні проблеми розвитку digital-аудиту компаній в Україні. Пропонується визначення «компанія-продуцент big data» – компанія, яка в наслідок своєї господарської діяльності за визначений часовий проміжок виробила такий масив інформації, який можна обробити тільки спеціалізованим програмним забезпеченням для потреб аудиторської перевірки. Удосконалено визначення digital-аудит - це послуга з надання впевненості в фінансовій та нефінансовій інформації у вигляді звіту, що виконується за допомогою комплексу конфігурованого програмного забезпечення, яке дозволяє ефективно обробляти різні за величиною інформаційні бази, які беруть участь у перевірці та надають аналітичну інформацію для виконання аудиторських процедур за окремою методологією у відповідності до визначених стандартів аудиту.

В другому розділі дисертації «Система digital-аудиту компанії» проведено компаративний аналіз практик аудиту та digital-аудиту компанії, запропоновано методикку digital-аудиту компанії на основі аналізу big data, визначено напрями оптимізації роботи аудитора в системі digital-аудиту компанії. Виявлено суттєві відмінності в проведенні аудиторських процедур, починаючи від етапу звірки вхідної інформації, закінчуючи формуванням приміток до фінансової звітності, в результаті проведеного компаративного аналізу аудиторських процедур, зокрема, на прикладі статті фінансової звітності «Виручка». Доведено, що зміни в аудиті мають три стадії, які узгоджуються з етапами діджиталізації та інтелектуалізації. Описана

хронологія впровадження змін в царині аудиту показала, що поточні другий етап включає процеси доопрацювання впроваджених складових системи digital-аудиту компаній та робота над інтеграцією штучного інтелекту в роботу аудиторських компаній.

В третьому розділі дисертаційної роботи «Аналіз big data в забезпеченні ефективності digital-аудиту компанії» розроблено алгоритм і критерії визначення доцільності проведення digital-аудиту компанії запропоновано методикау аудиторської оцінки результатів аналізу big data, визначено праксеологічні засади аналізу big data в системі digital-аудиту компаній. Розроблено алгоритм визначення доцільності проведення digital-аудиту, що включає в себе значну варіативність дій, оскільки визначається не тільки на основі кількості інформації клієнта, але й враховує складність ІТ-систем клієнта, наявність аудиту консолідованої фінансової звітності та послідовність виконання різних аудитів. В роботі встановлено, що українська специфіка облікових систем змушує шукати альтернативні підходи до визначення значних класів транзакцій (SCOT), оскільки digital-інструменти налаштовано на односторонні системи запису бухгалтерських проведення, де класи транзакцій визначаються більш прямолінійно. В дисертації доведено, що наявність додаткової digital-методології надає конкурентної переваги компаніям, які її ввели, оскільки їх робота нерозривно пов'язана із оновленням вимог в МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення», яке вводить необхідність глибшого аналізу ІТ-середовища клієнта у зв'язку із розвитком інформаційних технологій в сфері обліку та аудиту. Тому, компанії, які не мають окремої методології та інструментарію, який зможе обробити та проаналізувати big data, не зможуть ефективно надавати послуги компаніям-продуцентам big data, а також змушені витратити додатковий час на документацію результатів аналізу ІТ-середовища, що призведе до підвищення цін на послуги і зниження їх конкурентоспроможності.

За підсумками досліджених питань, у всіх розділах дисертаційної роботи та їх структурних елементах наводяться обґрунтовані висновки та пропозиції. Робота завершується загальними висновками та кваліфіковано виконаними додатками.

Зауваження та дискусійні положення дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за необхідне висловити наступні зауваження:

1. У вступі висвітлено наукову новизну одержаних результатів, в позиції «вперше» зазначено: «розроблено інноваційну концепцію аналізу big data в системі digital-аудиту компанії...». В дисертації дану концепцію розкрито, але інформація щодо неї не згрупована і не систематизована, її елементи висвітлено в різних параграфах і розділах.

2. В роботі доцільно навести статистичну інформацію щодо розвитку ринку аудиторських послуг в Україні, а також фактографічну інформацію досліджуваних аудиторських компаній.

3. Параграф 2.2. має назву «Методика digital-аудиту компанії на основі аналізу big data». В самому параграфі розглянуто методику digital-аудиту компанії, але чітко не виокремлено особливості цієї методики саме на основі аналізу big data.

4. В параграфі 3.3. «Праксеологія аналізу big data в системі digital-аудиту компаній» доцільно навести конкретні параметри (можливо і показники), які мають характеризувати праксеологічні аспекти аналізу big data в системі digital-аудиту компаній.

5. В структурі дисертації прослідковується певна асиметрія за обсягом сторінок в розділах і параграфах. Так, параграф 1.1. (містить 24 сторінки) і співставний за розмірами з третім, одним з ключових, розділом (містить 30 сторінок, разом з висновками). При цьому є параграфи по 8 сторінок.

Зазначені дискусійні положення та недоліки не носять принципового характеру і не знижують теоретичної та практичної цінності дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Бондаренка Костянтина Сергійовича на тему «Аналіз big data в системі digital-аудиту компанії», представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» є самостійним закінченим науковим дослідженням, має цілісний логічно-послідовний характер, виконана на належному науковому рівні, вирізняється актуальністю та новизною, має теоретичну і практичну цінність. Опубліковані автором праці відображають основні положення дисертації.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Бондаренко Костянтин Сергійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування.

Рецензент

професор кафедри фінансового
аналізу та аудиту Державного
торговельно-економічного університету
доктор економічних наук,
професор

Володимир ГОРДОПОЛОВ

